BUTLLETI
DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any VIII Novembre 1984 N.º 30

Excerpta documental sitgetana

Iniciem aquesta secció en la que pot aportar el seu gra de sorra, tot aquell aimant de la investigació que tingui una «nota d'Arxiu» o petit document, sense connexió amb d'altres, per tal de fer una collecció de documents inèdits i que un dia o altre puguin fer servei.

Aquells «herois» ignots

Potser la paraula «heroi» —entre cometes— no estigui ben emprada si la utilitzéssim amb el sentit de sublim, excels; mes, també té l'accepció de la persona que es distingeix en el sofriment, pel seu coratge, per la seva fortitud. Tots els sitgetans que anomenarem en aquest primer capítol, moriren en circumstàncies, en fets no corrents. Com lògic és, no seran tots els que així ho feren, sols podran constar aquells de qui hi ha constància escrita i... que tinguem la sort de trobar-la.

Crec que mereixen treure'ls de l'anonimat i per una vegada evocar, rememorar el seu nom i el fet que l'envoltà. Poc sabem d'ells; millor dit, res. Sols el nom, els cognoms i la circumstància. Això és suficient —al meu modest entendre— perquè se'ls dediquin unes ratlles.

En la nostra recerca pacient, per tal de refer dins de la més possible creença, els cognoms de naixença de les mullers sitgetanes en l'empadronament de 1824, molt important per tractar-se d'un padró de «repressió» del poder central acabat el «trienni liberal», hem repassat els llibres de l'Arxiu Parroquial de la primera meitat del segle passat, trobant esmentats personatges i fets totalment desapresos, oblidats, i fins i tot, desconeguts.

Volem donar-los a la llum, tenint en compte que sols podem fer-ho com a «nota d'arxiu», com a miscel·lània de dates i fets, no difícils de cercar, però sí de disposar d'un temps del qual avui dia no tothom té lliure. Veiem el que vàrem trobar.

— 1 —

Napoleó després de les seves victorioses lluites per l'Itàlia, decideix lluitar contra els anglesos en un país d'influència britànica: Egipte. D'acord amb el Directori, que aprofità l'ocasió per enviar lluny aquell jove i famós general, li dóna amplis poders per enrolar 10.000 homes i armar un estol que emprengui la conquesta d'Egipte, des de Tolon, ampliant l'exèrcit fins a 35.000 homes per altres ports de la Mediterrània. Havia sortit de Tolon el 19 de març de 1798. Entre aquests mariners sabem d'un sitgetà per la seva partida d'òbit:

> «Als 28 de Novembre de 1816, se ha celebrat lo funeral de Cos pnt. Novena i Cap d'any, per l'ànima del «quondam» BARTOMEU GERONA i FEBRER, mariner, nascut en la parroquia de Sitges, Bisbat de Barcelona, marit que fou de Maria FIGUERES, que de edat ... anys, morí d'epidemia en Alexandria, en lo temps que Bonaparte feu desde França la expedició a Egipte; no se sap si rebé Sagrament algun; dit dia se li han cantat 2 Mises, 2 Nocturnos i Laudes de Difunts amb assistència de 10 presbiters.»
> (Ar. Parro. Llibre d'Òbits, Dec. 1808 - Ag. 1825, fol. 184 v.)

Com va anar a parar a l'estol de Napoleó aquest sitgetà? El més probable és que BARTOMEU GERONA i FERRER —els pares del qual no consten en la Partida d'Òbit— estigués pels ports de la Provença. Era un aventurer? N'hi havia d'altres?

Arribada a Egipte la força de Napoleó posà setge a la ciutat d'Alexandria pel maig d'aquell any, desencadenant-se la famosa epidèmia de pesta, de la que parla en una carta dirigida a Napoleó el ciutadà Desgenettes, metge en cap de l'exèrcit francès en data 26 de Fructidor de l'any VI i en la que diu que l'oftalmia, la diarrea i la disenteria fan estralls entre la tropa. D'aquesta epidèmia quan Napoleó escriu al Directori el 10 de Messidor de l'any VII —28 de juny de 1799— manifesta que han mort 5.344 homes. Entre ells hi havia un sitgetà.

— 2 —

Conseqüència de la Pau de Basilea del 22 de juliol de 1795 i el tractat d'aliança ofensiva i defensiva amb el Directori francès, fou la ruptura de relacions amb la Gran Bretanya. Fou una guerra sorda, de greus conseqüències per a nosaltres, principalment econòmiques.

La marina mediterrània espanyola, havia pres gran volada, després de la Pragmàtica de Carles III obrint el comerç amb les Amèriques. L'exportació de vi, aiguardent, oli, i altres productes, l'esperit comercial català, invadiren aquelles terres, mes la llibertat de recórrer l'oceà s'havia acabat. Els sitgetans, mariners i comerciants en tocaren les conseqüències.

«Als 7 de gener de 1803, en la Església parroquial de la vila de Sitges, Bisbat de Bar-

celona, se han celebrat 3 ofisis de Cos pnt, Novena i Cap d'any per l'anima del «quondam» JOSEPH ROMEU i CASTELLVI, mariner, nascut en dita parroquia, fill de Feliciano ROMEU pagés, i de Caterina CASTELLVI, conj°. que de edat de 22 anys morí en lo Hospital de Españols que estava en Londres, presoner de guerra, als 6 de gener de 1800; dit dia se cantaren 2 Prosas, 2 Lletanies i Laudes de Difunts amb assistència de 11 Presbiters.»
(Ar. Parr. Llibre d'Òbits, id., id., fol. 169 v.)

Aquesta partida d'òbit ben clar ens diu que un mariner sitgetà estava presoner de guerra; per tant, el seu vaixell havia estat pres per l'anglès. Quants sitgetans hi anaven? Ningú no ens ha parlat d'aquest «Hospital d'Espanyols» a Londres, per presoners de guerra.

L'altra partida d'òbit ja no és tan contundent, tan clara, pel fet que succeí quan el conflicte s'acabava; ben bé podria tractar-se d'un comerciant, que moltes vegades estan classificats com a «mariners» i que junt amb el seu fill anà a Anglaterra. Per què?...

«Als 5 de setembre de 1809, en la Església parroquial de la vila de Sitges, Bisbat de Barcelona, se han celebrat de Misas de Difunts, Novena i Cap d'Any, per l'anima del «quondam» JOAN BATLLE i TORRALBAS, mariner, natural de dita parroquia, fill de Joan BATLLE i de Maria TORRALBAS, conyugues, marit de Rosa FEBRER, que de edat de 55 anys morí en Portsmunt, en Anglaterra el primer de gener de 1808, segons afirma Josep Anton son fill que lo presencià; dit dia ademes tambe se celebraren, 3 Prosas, 3 Lletanies, 2 Nocturnos i Laudes de Difunts amb assistència de 12 Presbiters.»
(Ar. Parr. Llibre d'Òbits. Dec. 1808 - Ag. 1825, fol. 37 v.)

— 3 —

Per aquell que un dia vulgui investigar a fons la vida quotidiana de l'Hospital de Sant Joan Baptista de Sitges, fent la llista completa del seus administradors, dels seus «hospitalers» fins l'arribada de la Comunitat de monges «Misioneres de la Immaculada Concepció» de l'estància dels malalts i condicions de vida, trobarem la següent Partidda d'Òbit.

«Als 29 de Desembre de 1802, en lo fossar de la parroquial de Sitges, Bisbat de Barcelona se ha donat sepultura al cadaver de un pobre, que el dia 24 d'aquest mes, es presentà en el cuarto del Pobres; el mateix dia preguntat per la hospitalera MARIANA COMAS d'on era, digué que era de Barbarà; no se sap com se diu. No rebè altre sagrament que la Extrema Unció per haberse manifestat que no era compassiu, segons refereix la hospitalera dita i lo Pare Esteve dels Dolors, carmelita descalç en la actualitat està en esta. Fou sepultat per Amore Dei.»
(Ar. Parr. Llibre d'Òbits. Oct. 1797 - Desc. 1808, fol. 126.)

L'hospitalera estava casada. El seu marit era FRANCESC COMAS; ella es deia de soltera MARIANNA MIRÓ i SANS, natural de la Geltrú. Va morir el 29 de juny de 1809 i fou enterrada al següent dia.

— 4 —

Interessant és la partida d'òbit d'un soldat aragonès que emmalaltí a la nostra vila i morí després de rebre els Sagraments, essent sebollit en el fossar comú de la parròquia, ja que aleshores el cementiri era parroquial i no municipal. No ens diu si morí en l'hospital o be en una casa particular, mes sí el Regiment al que pertanyia i cercant aquests detalls podríem saber els destacaments de forces amb els diferents cossos i Regiments que s'allotjaren a Sitges. Diu així:

«Als 2 d'abril de 1805, en el fossar parroquial de Sitges, Bisbat de Barcelona, se ha donat ecclesiàstica sepultura al cadaver de DOMINGO GOMEZ LACARCEL, natural de Cascante, Arquebisbat de Zaragoza, Corregiment de Teruel, fill de Josep GOMEZ i Barbara LACARCEL, conyugues, soldat dels Guardias Españolas, de la Zona Companyia del 3er. Batalló, que de edat de 20 anys, morí en el dia 31 del passat mes, havent rebut els Sagraments dit dia se li cantaren 3 Misas d'enterro, N.ª i Cap d'any, 2 Nocturnos i laudes amb assistència de 4 Presbiters.»
(Ar. Parr. Llibre d'Òbits 1797-1808, fol. 180.)

El poble era Cascante del Río, que pertany a la província de Terol.

— 5 —

Després del magnífic estudi dels sis anys napoleònics a Sitges, fet pel sempre recordat Josep Carbonell i Gener, sols hi ha per anotar aquells fets succeïts fora de Sitges i que serveixen per enriquir-lo, sobretot si es refereixen aquests fets a l'actuació dels somatenistes, que encara falta per fer i en els que alguns sitgetans deixaren la seva vida.

Tal és el succeït prop d'El Catllar del Gaià, al Tarragonès, el 14 de maig de 1811 possiblement en l'acció de les forces del general Suchet per rendir el fort forà de l'Oliva amb la ciutat i plaça forta de Tarragona completament assetjada per les forces del general francès.

Josep Iglésies quan parla d'«El setge de Tarragona a la guerra napoleònica» ens diu que el general en cap espanyol Lluís González de Aguilar, Marqués de Campo Verde, nomenat capità general de Catalunya pels resistents tarragonins, després d'haver fracassat en el seu intent de socórrer la plaça forta de Figueres, momentàniament en mans dels catalans, es va embarcar a Mataró amb 4.000 homes per socórrer la de Tarragona. «En va deixar 2.000 a Sitges per unir-los a les forces del

general navarrès Pedro de Sarsfield, els quals infructuosament i sense gens de coratge intentaven d'acostar-se a Tarragona per terra.»

«Als 22 de maig de 1811, se ha celebrat en la Església parroquial de la vila de Sitges, Bisbat de Barcelona, un Funeral de Cos pnt, N.ª i Cap d'any per l'anima del «quondam» JOAN FERRERAS i MILÀ, fadrí, natural de dita parroquia, fill de Ramon FERRERAS i de Josepa MILÀ conyugues, que de edat de 21 anys, morí en la refriega que los somatenes tingueren amb les tropes ffrancesas del siti de Tarragona, cerca de Catllar, poble del dit Arquebisbat, el dia 14 del corrent maig a la una de la tarda, segons relació de un somaten de Sitges; dit dia ademes se li cantaren 2 Nocturnos i laudes de Difunts amb assistència de 4 Presbiters.»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 79.)

«Als 26 d'Agost de 1815, en la Església parroquial de Sitges, Bisbat de Barcelona, se ha celebrat lo Funeral de Cos pnt, N.ª i Cap d'any per l'anima del «quondam» PERE MONTSERRAT i NIN, fuster, natural de S. Cugat de sasguerrigues, habitant en Sitges, marit de Antonia PASQUAL, que de edat ... anys, fou mort per les tropes francesas cerca del poble de Catllar, anant de somaten el dia 14 de maig de 1811; dit dia ademes se li cantaren 2 Nocturnos i totes les Laudes de Difunts amb assistència de 4 Presbiters.»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 174.)

«Als 13 de juliol de 1811, se ha celebrat en la Església parroquial de la vila de Sitges, Bisbat de Barcelona, lo Funeral de Cos pnt, N.ª i Cap d'any per l'anima del «quondam» AGUSTÍ PASQUAL i MORI, natural de dita parroquia, fill de Joan Pau PASQUAL i de Tecla BORI, conjª, marit que era de MARIA ROSSIÑOL, que de edat de 43 anys, fou mort en Tarragona per las tropas francesas el 23 de juny del corrent any; dit dia se li cantaren ademes 2 Prosas, 2 Lletanies Nocturno i Laudes de Difunts amb assistència de 11 sacerdots.»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 82.)

El 21 de juny caigué el port i el fortí de la part baixa de la ciutat de Tarragona i el 28 definitivament la ciutat. Fou afusellat aquest darrer sitgetà pels francesos?

Mes no solament caigueren els somatens i homes de terra. També foren assetjats i abordats els nostres vaixells pels francesos, ocasionant pèrdues materials de vides i diners. Així veiem com quasi tots els presoners sitgetans morts a França són mariners o comerciants de mitja edat que naveguen per aquests mars dedicats als seus negocis, no a la guerra.

«Als 9 d'octubre de 1910, en la .....
del «quondam» JOSEP PLA i RIBERA, natural de dita parroquia, fill de Josep PLA i Maria RIBERA, conjª, marit que era de Maria PUIG, que de edat de 51 anys, morí en Brest, fet presoner de guerra, als ultims de desembre de l'any passat de 1809; dit dia .....»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 67.)

«Als 14 de desembre de 1810 en la .....
del «quondam» JOSEP PUIG i PARETS, comerciant, natural de dita parroquia, fill de Josep PUIG i de Caterina PARETS, marit que era de TERESA VIDAL, que de edat de 50 anys morí fet presoner en l'Hospital de Brest en la França, als ... de gener d'aquest any, havent rebut los Sagraments segons se diu; dit dia .....»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 70 v.)

«Als 4 d'octubre de 1813, en la .....
del «quondam» FRANCESC SARDÀ i PASQUAL, mariner, natural de dita parroquia, fill de Francesc SARDÀ i de Gertrudis PASQUAL, conjª. marit que era de Marina PARELLADA que de edat de 30 anys morí presoner en França en un hospital de les Landes, al 4 de Juliol del corrent any, segons avís que donan els *Companys Presoners* allí trobats naturals de esta; dit dia .....»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 130 v.)

«Als 14 de gener de 1815 .....
del «quondam» SALVADOR BALLESTER ABAT, comerciant, natural de dita parroquia, fill de Bartomeu BALLESTER i de Marianna ABAT, conjª. marit que era de Teresa ROBERT, que de edat de 50 anys morí en lo any 1810, presoner en la França en lo Diposit de Montijis, segons se assereix; dit dia .....»
(Ar. Parr., íd., íd., fol. 161.)

Quants catalans i sitgetans foren fets presoners sense fer la guerra, ni en fets d'armes? On estigueren aquests «dipòsits de presoners»? Quantes preguntes se'ns acudeixen, sense tenir ara per ara resposta.

Esperem que un dia totes aquestes «notes d'arxiu» puguin trobar la mà de l'estudiós que els doni vida.

— 6 —

«En los años 1803, 1810, 1822 i 1857 hubo casos mas o menos numerosos de fiebre amarilla en varios puntos de Cataluña, pero sin constituir una verdadera epidémia. La primera de esta índole corresponde a 1821 principiando el 3 de agosto y terminando el 22 de noviembre, muriendo solo del contagio en la ciudad de Barcelona 6.255 personas.»

Això diu en Lluís Comenge i Ferrer en la seva obra «CUADRO CRONOLÓGICO DE LAS PRINCIPALES EPIDEMIAS EN CATALUÑA», editat a Barcelona pel setembre de 1899.

En el nostre repàs dels difunts del segle passat hem trobat el mariner fill de Sitges MIQUEL VILANOVA i VILAR, que de 32 anys d'edat morí en el «Llatzeret de Barcelona» el 29 de novembre de 1803 «en la epidèmia d'aquell any», ens diu la seva partida d'òbit. (Ar. Parr. Llibre d'Òbits 1797-1808, fol. 156.)

Se li feren els funerals el 13 de febrer de 1804, quan arribà la notícia a la nostra vila.

PERE SERRAMALERA I COSP

El document de dotació de l'Església de Sant Miquel d'Olèrdola (9)

DATA DE LA CONSAGRACIÓ DEL TEMPLE

¿Quan fou que s'esdevingueren els fets dels quals Ervigi ens ha fet un resum, literàriament tan ben adobat? Al final del document hi ha unes indicacions cronològiques, malauradament menys precises del que seria necessari per a saber amb exactitud el dia, mes i any de l'acta.

Efectivament, s'hi diu que tingué lloc en «l'era 1030, l'any del Senyor 991, la indicció quinta». L'era, entenent de manera més completa l'era hispànica, fou una manera de comptar els anys, propi de la península ibèrica que es va introduir a partir del segle V, i que a Catalunya va ser en ús fins a l'any 1180. En aquest sistema cronològic l'any primer de la sèrie era l'any 38 abans de Crist. De totes maneres a Catalunya en el segle X sembla (1) que també a voltes es comptava com a primer any el 39 a. C. Per tant, per saber quin any, segons el nostre còmput, fou el 1030 de l'era hispànica, cal restar-n'hi 38 o 39 anys. Això ens dóna com a resultat l'any 992 o 991 de l'era cristiana. Un altre punt a tenir en compte és el de quan s'iniciava l'any en aquesta manera de comptar. Doncs bé, seguia la manera romana i anava de l'1 de gener al 31 de desembre. L'any 1030 de l'era hispànica correspongué per tant al període que va del primer de gener a l'últim de desembre del 992, o al que va del primer de gener a l'últim de desembre del 991.

L'any del Senyor 991 podria semblar perfectament comprensible per a nosaltres, però no deixa de presentar alguns problemes que compliquen la qüestió. És cert que correspon a grans trets al que nosaltres consideraríem a primera vista l'any 991, però si volem parlar amb tota exactitud cal tenir en compte el dia inicial i final de l'any. Fer-lo començar el dia 1 de gener, a la romana, fou un costum mai no abandonat del tot (2), però emprat de manera molt rara, i a França, i per tant a la Marca Hispànica, encara més durant el període carolingi. Una altra manera de començar l'any era avançar el seu inici cinc dies i fer-lo començar el 25 de desembre, dia de Nadal. En tal cas l'any 991 aniria del 25 de desembre de 990 al 24 de desembre del 991. Era la datació anomenada «a Nativitate Domini», és a dir des del dia del Naixement (3). Finalment hi havia una altra manera de comptar l'inici de l'any anomenada «ab Incarnatione Domini» d'acord amb la qual l'any començava el dia de l'Encarnació, el 25 de març. I això amb dues variants. En el sistema pisà era el 25 de març anterior al nostre any. Per tant el 991 anava del 25 de març del 990 al 24 de març de 991. En el sistema florentí el 25 de març posterior a l'inici de l'any tal com el comptem nosaltres. Per tant el 991 fou des del 25 de març del 991 al 24 de març del 992. D'acord doncs amb els diversos sistemes l'any 991 es pot col·locar entre el 25 de març del 990 i el 24 de març del 992 (4).

I finalment la indicció 5.ª. Les indiccions eren uns períodes de 15 anys, que varen començar l'any 313, el de l'edicte de Milà donat per l'emperador Constantí. Dintre d'aquests períodes el primer any era la indicció 1.ª, el següent la 2.ª, i així succesivament fins a la 15.ª en que s'acabava el període i es tornava a començar amb la 1.ª. Per tant era una manera de datar insuficient ja que hi han hagut, per exemple, moltes indiccions quintes. Així doncs calia completar-la amb altres indicacions més precises. Pel volts de l'any 991 la indicció 5.ª correspongué a l'any 992. També aquí ens trobem amb el problema dels dies en què, segons aquest còmput, començava l'any. La indicció grega començava l'1 de setembre anterior a l'1 de gener de —en el nostre cas— l'any 991, la de Siena el 8 de setembre, la de Beda el 24 de setembre, la romana el 25 de desembre, o, encara més sovint, l'1 de gener. Quin d'aquests sistemes s'usava a la Catalunya del segle X? El P. Flórez creu que cal comptar des de setembre (5), i si bé tot queda força fosc, s'ha d'acceptar, almenys com una possibilitat. Per tant la indicció quinta en aquells anys pogué anar des de l'1 de setembre del 991 fins al 31 de desembre del 992. La primera data si és que comptem segons la indicció grega i la segona si és que comptem segons la romana.

Si doncs, comparem les tres dates que ens dóna el document, que, recordem-ho, correspon en la nostra datació als períodes compresos entre l'1 de gener del 991 i el 31 de desembre del 992 per a l'era, el 25 de març del 990 i el 24 de març del 992 per a l'any del Senyor i de l'1 de setembre del 991 al 31 de desembre del 992 per a la indicció, veurem fàcilment que els únics mesos en què es podia dir que s'estava en les tres dates alhora són els que van de l'1 de setembre del 991 al 24 de març del 992. Són gairebé set mesos dintre dels quals no hi ha possibilitat de precisar més perquè o bé el redactor no hi va posar el dia exacte o bé tal dia es va perdre en fer-se el trasllat al llibre de les Antiquitatum de la Catedral de Barcelona.

De totes maneres la imaginació no pot ser lligada i res no impedeix fer hipòtesis. En primer lloc podem pensar que l'acte no va coincidir amb cap festa important. Sembla que un autor tan barroc com Ervigi ho hauria aprofitat per incloure-ho en el text, literàriament tan reeixit. De manera especial penso que no va ser ni per

les festes de Nadal, ni per les de Pasqua —la Setmana Santa de l'any 992 va ser del 20 al 27 de març—, perquè versemblantment el bisbe Vives havia de celebrar-les a la seu de la seva diòcesi. Per altra banda el bisbe devia ser una persona d'edat avançada, ja que si bé no sabem l'any del seu naixement, sí que sabem que feia 19 anys que era bisbe i que havia de morir quatre anys després. En conseqüència una persona probablement anciana no és fàcil que viatgés al Penedès en els mesos més freds de l'hivern tractant-se com es tractava d'una festa acordada amb temps i a gust de les parts. Per tot això, i sense poder donar cap argument concloent, jo m'inclinaria o bé pel mes de setembre o octubre, o bé la primera quinzena de març.

IGNASI M.ª MUNTANER

(1) Vegi's la *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 6 terme *era*.
(2) Vegi's A. CAPELLI: *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo*, Milà (U. Hoepli) 1978 (4.ª ed.), p. 10, que diu que va romandre en ús, juntament amb altres estils, a Espanya, Portugal i França —a França en l'època merovíngia—. Malgrat tot, sembla que s'usà raríssimament.
(3) Capelli, o. c., p. 9 diu que la manera com s'indicava aquesta datació era dient «anno a Nativitate Domini», o bé «anno Domini». Això ens podria fer pensar que aquest era el sistema usat pel nostre document, que diu «annus Domini DCCCC nonagesimus primus». Ara bé, Capelli diu que es deia això «per lo piú», per tant no sempre. Per tant no se'n pot treure cap conclusió.
(4) Segons F. UDINA: *El archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X*, Barcelona (CSIC) 1951, p. 45 ss., que estudia quin dels dos sistemes de datació «ab Incarnatione» predominà en el segle X a Catalunya, de 20 documents 13 fan servir el sistema florentí i 7 el pisà.
(5) *España Sagrada*, vol. 28, pàg. 342 col. b (segons Udina o. c. p. 50).

Història del Cementiri de Sitges

(continuació)

2.ª

Se deben construir los cementerios fuera de las poblaciones, y à la distancia conveniente de estas, en parages bien ventilados, y cuyo terreno por su calidad sea el màs à propósito para absorver los miasmas pùtridos, y facilitar la pronta consuncion ò desecaciòn de los cadàveres, evitando aun el mas remoto riesgo de filtracion o comunicaciòn con las aguas potables del vecindario: Y como el examen de estas circunstancias pende de conocimientos cualificados, deberá preceder un reconocimiento exacto del terreno o terrenos que parezcan proporcionados, practicado por profesor ò profesores de Medicina acreditados.

3.ª

Con el informe de estos, pasarà un arquitecto a formar el plano y càlculo del coste, en el supuesto que deberan ser cerrados a una altura proporcionada que no puedan entrar personas ò bestias, y que el recinto sea correspondiente al vecindario.

4.ª

Se aprovecharàn por Capillas de los Cementerios las Hermitas, o se haràn de nuevos; v si se pudiere, habitaciones para el capellàn y sepultero, y tambièn un osario, pero la falta de estas obras no ha de retardar la construcciòn del cementerio, poniendo en medio una cruz.

5.ª

Se destinaràn Sepulturas privadas à Sacerdotes y parvulos y podràn construirse de distinciòn para las familias que las tengan en las iglesias parroquiales o conventuales, y para los que quieran pagar lo que se estime justo.

6.ª

Se executaràn estas obras con los fondos señalados en el Cap. 5 de dicha REAL CELULA DE 3 DE ABRIL DE 1787 observando en ellas mayor moderaciòn y la forma que sea màs capaz de conciliar la economìa en el coste con el decoro exterior aunque sencillo y serio, de estos religiosos establecimientos. Cap. 5 de la REAL CELULA DE 3 DE ABRIL DE 1787:

Se costearan de los caudales de Fàbrica si les hubiese: lo que falta, lo supliràn los partìcipes de diezmos de inclusiòn de las tercias Reales, Excusado, y fondorio de pobres, ayudando los caudales pùblicos con mitad o tercera parte, y franqueando el termino en que haya de construirse, si asì conviene.

7.ª

Luego que se haya formado el plano y càlculo del coste se enviaràn al Señor Ministro Comisionado, para su aprovaciòn y providencia uteriores.

«Primer document de l'any 1804, per a la construcció de cementiris a tot el regne.»

DISCUSSIÓ SOBRE LA DATA DE CONSTRUCCIÓ

Sobre la data de construcció de l'actual cementiri de Sitges hi ha discussió. Alguns documents donen com a data d'inauguració i benedicció del cementiri el 1814, i d'altres el 1824. L'escrit que proporciona aquesta data és l'anteriorment citat de Josep Soler i Cartró.

No s'ha fet cap estudi seriós sobre el cementiri de Sitges, o almenys no ha arribat a la nostra coneixença, però nosaltres ens decantem per la primera data (1814), basant-nos en dos documents: un article aparegut a l'«Eco de Sitges», escrit per Mn. Farret i Raventós i unes factures del 1814, referents a unes obres realitzades en el cementiri i trobades, quasi miraculosament, a l'Arxiu Històric Municipal de Sitges.

L'article de l'«Eco» diu així: «L'època exacta de la construcció de l'actual Cementiri la tenim mercès el següent comunicat de l'Ajuntament al Curat: "Incluyo la circular del M.I. Sr. Jefe Superior Político en que comunica la orden de S.A. la Regencia del Reino para que no se hagan enterramientos en poblado y se preparen cementerios provisionales, al efecto que usted lo haga publicar en el ofertorio de la misa mayor y al mismo tiempo haga entender al pueblo que el Ayuntamiento ha destinado para cementerio el territorio situado a espaldas de la iglesia de

S. Sebastián y que en la tarda de mañana, día 19, se conferirá en aquel paraje el Ayuntamiento para señalar el terreno y empezar el trabajo. Y espero que usted estimule a los parroquianos de esta villa para que se confieran en el mismo, y les habilite para el trabajo de una obra que tanto interesa a Dios, y es recomendada tan estrechamente por la Superioridad. Dios guarde a usted muchos años.

Sitges, 18 de diciembre de 1813."

En la llibreta de Celebracions, referent al mateix assumpte, hi veiem apuntades les següents notes: «El dia 25 de Decembre del 1813, se ha publicat en la iglesia la Llicència del Senyor Gobernador de Mitra, per a poder treballar en los dies de festa per fer lo cementiri provisional nou detràs de S. Sebastià.»

Més endavant, en l'article, el P. Farret i Raventós, segueix dient: «El 23 de febrer de 1814, a dos quarts de tres de la tarda, se ha fet un repicó, se ha dit lo Rosari y después se ha anat processionalment a Sant Sebastià y se ha benehit lo cementiri nou, ab Licència del Sr. Vicari General i Gobernador de la Mitra Don Pere Joseph Avellà, dada a 22 del corrent; ha beneït Mossèn Joseph Feu.»

Aquest article apareix en el n.º 1.620 de l'«Eco de Sitges», publicat el 3 de juny de 1917.

Les factures que demostren la construcció del cementiri l'any 1814 són les següents:

«Comta de lo que tinc treballat jo Ramon Promer Manyà a comta del senyor Ballester regidor Major de la present Vila. Treballat per lo fusar nou. A saber:

per tres girafes per aguantar la Creu del dit fusar nou.

Valen . . . . . 18 ll. 9 s.

Rebut del don Sr. Regidor Major

Sitges, Maig 13/1814 Ramon Promer Manyà.»

«Compte de lo que tinc treballat jo Anton Bujons Fusté per mando del Sr. Miquel Ballester Regidor de la present Vila.

per fer (5) 3 tauletas fusta y treball 4 ll. 2 s. 6

per la creu del fossà nou . . . . 5 s.

4 ll. 7 s. 6

»Tinc rebut jo lo dit Anton Bujons del Sr. Miquel Ballester la dalt dita partida de quatre lliuras dos sous y sis dinés y per ser lo ver fas la present. Sitges als 28 de Febrer de 1814.

»Per no saber de escriure lo dit Anton Bujons firma Francesc Gorgas Mestre de Casas.»

Cal remarcar la importància d'aquestes factures, com a document definitiu per a provar la data.

És possible que a partir de la data d'inauguració les obres quedessin paralitzades, perquè havent consultat alguns documents de l'arxiu, concretament l'expedient sobre la formació del cementiri rural fora de la villa de Sitges de 1816 i l'expedient sobre el cementiri de l'any 1816, veiem com encara no s'ha començat a construir, malgrat que hom considera com més apropiat el terreny de darrera l'ermita de Sant Sebastià.

Aquest mateix any, el metge d'aquesta vila, Sr. Josep Falp, en compliment de l'encàrrec que se li fa, reconeix com a «bons, còmodes i en situació oportuna», en paraules del propi metge, els terrenys on està edificada l'ermita de Sant Sebastià, a efectes de construir-s'hi el cementiri rural, per fer-se en ell els enterraments dels cadàvers dels moradors d'aquesta vila.

I el 26 de març de 1816, en vista del reconeixement que fa D. Josep Falp, l'Ajuntament mana que el mestre paleta d'aquesta vila, Francesc Gorgas, «pase a otro paraje, y haga la descripción, demarcación y señalamiento del territorio destinado para el cementerio rural, y forme el cálculo de su coste. En inteligencia deberá ser cerrado a una altura proporcianada y no puedan entrar personas ni bestias».

Esbrinada ja la data de construcció, anem a comentar tot el procés burocràtic.

El 26 de març, l'Ajuntament de Sitges rep una carta del coronel D. José de Olzinellas recomanant la construcció d'un cementiri fora del poblat, seguint les ordres de la «Real Cédula de 3. de Abril de 1787. y las circulares del Supremo Consejo de 26. de Abril y 28. de Junio de 1804, 17. de Mayo y 17. de Octubre de 1805, y 30. de Junio de 1814.» El document, que es troba a l'Arxiu Municipal de Sitges, està incomplet. El 20 d'abril de 1816, es rep l'ordre de construcció d'un cementiri provisional, però que en realitat serà el definitiu.

L'ordre diu això: «Dn. JOSÉ DE OLZINELLAS, CORONEL DE LOS REALES EXÉRCITOS DE S.M. (QUE DIOS GUARDE) GOBERNADOR MILITAR Y POLÍTICO DEL CORREGIMIENTO DE VILLAFRANCA DEL PANADÉS Y SUBDELEGADO DE LA INTENDENCIA, etc. El Excmo. Sr. Capitán General de este Exército y Principado con fecha de 13 del corriente entre otras cosas se sirve prevenirme se hagan luego todos los enterramientos sin excepción fuera de poblado, sin perjuicio de formalizar después el correspondiente expediente para la construcción del cementerio permanente y que disponga lo conveniente para evitarse obstáculos y morosidades.

»Por lo que dispondré Vm. que luego se construya el cementerio provisional, debiendo cada tres días darme parte de lo que se adelante, especificando en cada uno de ellos los días que conceptúen los albañiles podrán tardar en dejarlo concluido, previniendo que en el momento que lo esté deberán cesar los enterramientos en poblado.

»Dios guarde a Vm. muchos años. Villafranca 20 de abril de 1816.

José de Olzinellas.»

Dies després, José de Olzinellas torna a escriure a l'Ajuntament de Sitges, insistint en la construcció del cementiri. Aquest document és arxivat junt amb l'anterior. En l'elecció del terreny deu participar-hi també el rector. Diu així:

«Consecuente a la orden del Excmo. Sr. Capitán General de 16 de marzo último por la que se sirvió encargarme el exacto y puntual cumplimiento de la Real Cédula de 30 de abril de 1787 y circulares posteriores del Consejo, relativas a la construcción de cementerios rurales, me dirigí al Muy Reverendo Arzobispo y R.R. Obispos de Barcelona y Vich para que se sirviesen excitar el celo de los curas de los pueblos de sus respectivas Diócesis comprendidos en el Partido de mi cargo, a fin de que concurriesen por su parte a la execución de estos establecimientos tan importantes a la salud pública, como imprescindibles al decoro y veneración debidos a la Casa de Dios. Y habiéndose servido contestarme el Rdo. Señor Obispo de la Ciudad de Barcelona con fecha de 6 del corriente que circulaba al efecto la orden conveniente a los Párrocos de los Pueblos de sus Diócesis en este Corregimiento, espero que poniéndose V. de acuerdo con el de esa población, a quien con el propio objeto oficio con esta fecha, se servirá elegir en unión con el mismo a la distancia conveniente de ese pueblo y en paraje bien ventilado el lugar que estimen oportuno para el nuevo cementerio dándome parte dentro tercero

día del que hubiesen elegido con oficio firmado por el cura y por ese Cuerpo para unirlo al expediente General que estoy formando como Delegado del Rey y de su Consejo. Dios guarde a Vm. muchos años. Villafranca 23 de abril de abril de 1816.»

La carta arriba a Sitges el 2 de maig, i la resposta de l'Ajuntament és la següent: «Muy ilustre señor: En cumplimiento de las órdenes del excelentísimo señor Capitán General de este ejército que comunica con oficio del 23 de abril, recibido el 2 de este mes; ha pasado el Ayuntamiento en reunión del reverendo cura párroco, a elegir el pasage para el cementerio rural fuera del poblado, y de común acuerdo se ha destinado el inmediato y contiguo a la capilla de San Sebastián, como propicio del Común al expresado objeto. Dios guarde a Vuestra Majestad.

»Sitges 4 de mayo de 1816.

»Al Ilustre señor Capitán General del Pra.°.»

Ja construït el cementiri de la vila, va aparèixer un reglament sobre cementiris l'any 1861, que a continuació transcrivim.

«Art. 1.°: Este establecimiento es exclusivamente del Ayuntamiento de Sitges y sus productos se invierten por mejorar por ahora otro recinto. Art. 2.°: Todo el que fallezca en esta villa y su jurisdicción eclesiástica han de enterrarse precisamente en el cementerio. Toda contravención a esta disposición será denunciada y castigada como previenen las leyes. Art. 3.°: Los cadáveres podrán depositarse en las casas o en las iglesias por el tiempo de costumbre, pasado el cual serán conducidos y enterrados. Art. 4.°: Los parientes del difunto tienen obligación de acudir a la Secretaría del Ayuntamiento a obtener una papeleta que determine el nombre y el apellido del cadáver, el de sus padres, su estado, edad, naturaleza, ejercicio y enfermedad de que murió. Art. 5.°: Habrá dos clases de enterramientos: primera en nichos, segundo en hoyos en la tierra. Los primeros pagarán por uno de mayor capacidad 20 duros y 10 para los pequeños y en los segundos se pagará por cada cadáver igual cantidad a la señalada a uno de los eclesiásticos que asistan al funeral. Art. 6.°: Además de los gastos del Ayuntamiento anterior ha de pagarse por cada cadáver el precio convenido por el enterrador y el coste de cerrar los nichos y poner lápidas. Art. 7.° Las sepulturas en tierra deberán tener la profundad de 7 palmos, debiendo dejar un espacio entre una y otra de 4 palmos. Art. 8.°: Cuando los cadáveres hayan muerto de mal contagioso deberá ser mayor la profundidad, poniendo encima una capa de cal y luego con tierra fuertemente apisoteada. Art. 9.°: Las propiedades de nichos adquiridos o que se adquieren en otro recinto por hermandades o particulares durarán todo el tiempo en que permanezca sólida la obra de fábrica y en el caso de amenazar ruina pasados treinta años de su ocupación podrán ocupar los que nuevamente se construyan pagando empero el valor de su construcción de la mitad del coste de los nichos. Art. 10.°: Cuando el propietario de un nicho desee adquirir otro y trasladar en él los restos de su familia deberá solicitar permiso de la Junta, debiendo satisfacer la mitad de su valor y perdiendo el derecho que en el primero tenía. Art. 11.°: En el caso a que se refiere el art. 9.°, de amenazar desplome de los nichos ocupados, podrán sus dueños disfrutar de las ventajas que el mismo artículo les concede, pero en el caso de que rehusasen a satisfacer la mitad de su valor se constituirán los restos en los osarios constituidos al efecto así como de los enterrados en tierra cuando se crean consumidos. Art. 12.°: Unicamente será permitido enterrar en los nichos a personas de la misma familia del dueño y que hayan dejado de vivir bajo un mismo techo, siempre que de la colocación de uno a otro cadáver medie un año y no pudiendo tampoco procederse a la exhumación de ninguno de ellos colocado en el suelo sin haber transcurrido otro tiempo. Art. 13.°: Cuando se solicite para construir algún panteón o mausoleo deberá solicitarse al Ayuntamiento debiendo satisfacer 6 reales de vellón por palmo cuadrado del terreno que se trata de ocupar, pero en el caso que dejase de construir o bien por algún incidente quedase derruido deberá componerse desde luego; y no verificándolo se entiende que renuncia al derecho, de propiedad de aquel terreno. Art. 14.°: Los pagos que se verifiquen en concepto de lo manifestado en los artículos anteriores se anotarán en el libro que lleve la Junta y de esta anotación se expedirá certificación por el Sr. Presidente Tesorero, y Secretario a la familia o pariente más inmediato del difunto. Art. 15.°: Se prohíbe absolutamente enterrar ningún cadáver desde puesto el sol hasta el amanecer. Art. 16.°: Por punto general del sepulturero hará descubrir los cadáveres antes de enterrarlos para certificar caso necesario su identidad. Art. 17.°: Las lápidas, epitafios que trate de colocarse en el expresado recinto antes de esculpirse, deberá presentarse un diseño al señor Alcalde Presidente para que dé su consentimiento. Art. 18.°: Se destinarán seis nichos para ocuparlos provisionalmente a todos aquellos que teniendo propiedad en otro recinto falleciera dentro del año otro individuo de su familia y que por el artículo 12.° no puede colocarse el cadáver donde existe el primero pagando cuarenta reales por cada año que lo tengan ocupado.»

En el mateix any de 1861 es promulgà el citat reglament pel següent escrit dirigit de l'Ajuntament al públic de la vila de Sitges:

«D. Cayetano Vidal, Alcalde de la presente

»Hago saber: Que el reglamento del cementerio discutido y aprobado por la Municipalidad que se halla de manifiesto en la Secretaría de la misma se ha fijado por otros de cementerio por cada cadáver que se conduzca a aquel fúnebre recinto igual cantidad a la señalada a uno de los eclesiásticos que concurran a las exequias que se tributan al propio cadáver.

»Y para un puntual cumplimiento y nadie pueda alegar ignorancia se manda publicar.

»Sitges, 31 de diciembre de 1861.»

Com a complement dels documents que acabem de citar, oferim un petit extracte del reglament de sanitat i higiene de l'any 1928:

«Art. 64: El emplazamiento, capacidad, construcción y condiciones de un nuevo cementerio se atendrán a lo perceptuado en el artículo 203 y concordantes del vigente Estatuto Municipal.

»Art. 65: Las reglas seguidas en el cementerio en funciones, cuyo dominio y administración son municipales, continuarán rigiendo mientras no se lleve a cumplimiento lo acordado sobre la tramitación del necesario expediente para la construcción de otro nuevo, sin excluir el respeto al derecho de cuantos tengan propiedad en el actual cementerio al cerrarse para los demás.

»Art. 66: Los cadáveres de cuantos fallezcan de enfermedad contagiosa deberán inhumarse cubiertos con una capa de cal viva. Cuyo espesor no sea inferior a 50 cm.

»Art. 67: Las personas fallecidas, conducidas al cementerio antes de las 24 horas de la defunción, serán depositadas en el departamento destinado al efecto, pudiendo autorizarse a la fami-

lia para que vele el cadáver quien goce de su confianza.

»Art. 68: El traslado de cadáveres, del punto de fallecimiento al cementerio municipal, así como de esta villa a otro sagrado recinto, deberá ir precedido de las autorizaciones legales, según se trate de poblaciones de la misma o distinta provincia. Las exhumaciones y traslados en el mismo cementerio municipal se autorizarán, según se trate de defunciones epidémicas o de fallecimientos naturales, así como respetando, en uno y otro caso, el plazo que señalan las disposiciones del ramo vigente.

»Art. 69: Las infracciones, en relación con las inhumaciones y exhumaciones serán exigibles a los empleados del cementerio que, contraviniendo las disposiciones sanitarias vigentes, no cumplan las órdenes de la autoridad.»

MANAMENT DE TRASLLAT DEL CEMENTIRI

Una cronologia d'aquest trasllat podria ser:

10 de juny de 1853: Carta del Govern Provincial de Barcelona a l'Ajuntament de Sitges, perquè es traslladi el cementiri a un lloc indeterminat, basat en un informe realitzat pel Govern Provincial de 7 de maig.

13 de juny de 1853: Carta de l'Ajuntament al Govern, informant que dintre de 8 o 10 dies tindrà lloc el trasllat.

18 de gener de 1854: Carta de l'Ajuntament (Dr. Robert) al Govern. L'Ajuntament es nega a traslladar el cementiri ja que «difícilmente podrá tener otra población no sólo en España sino en el extranjero un cementerio situado en mejor posición».

8 de febrer de 1854: Carta de l'Ajuntament (Dr. Robert) a la Diputació. Robert rectifica l'error de la informació del Govern de la Província que mesura en «400 varas» en comptes de «613 varas castellanas» la distancia entre el poble i el cementiri.

13 de febrer de 1855: La Diputació Provincial informa que envia un arquitecte perquè reconegui el cementiri i aconselli a la Diputació el seu trasllat.

22 de març de 1855: En no rebre contestació de l'Ajuntament, a la carta del 13 de febrer, la Diputació amenaça a l'Ajuntament que «tomará este cuerpo provincial la determinación conveniente», si no rep resposta als tres dies.

26 de març de 1855: Resposta a la missiva del 22 de març. L'Ajuntament (José Mestre) «dispondrá lo conveniente» per a la vinguda de l'arquitecte.

4 de maig de 1855: Carta de l'Ajuntament (José Mestre) que acata la decisió de l'arquitecte (Elies Rogent).

28 de juny de 1855: L'Ajuntament (Mestre) informa de l'opinió dels metges i de l'arquitecte sobre el cementiri.

20 de juliol de 1855: La Diputació després de consultar amb els metges i l'arquitecte, decideix no traslladar el cementiri però sí acondicionar-lo sanitàriament.

25 de setembre de 1856: L'Ajuntament (Roig) a Bonaventura Duran. L'Ajuntament demana una valoració del terreny dels hereus de Bonaventura Anglada per confinar el cementiri, en aquest recinte. Que es nomeni perit que junt amb Marià Yll i Carbonell nomenat per l'Ajuntament parteixi el terreny entre les dues parts.

27 de setembre de 1856: Bonaventura Duran informa que ha nomenat a Juli Mar i Vilanova.

27 de setembre: De l'Ajuntament a Marià Yll i Carbonell. Notificació que l'Ajuntament ha nomenat perit a Juli Mar i Vilanova.

10 d'octubre de 1856: L'Ajuntament informa el president de la Junta del Cementiri de la verificació per part dels perits del terreny de Bonaventura Anglada i de la conveniència d'aquests terreny per al cementiri.

16 d'octubre de 1856: Marià Carbonell i Mestre i Josep Maria Carbonell escriuen a l'Ajuntament de Sitges informant-lo de les falles dels perits en el reconeixement del terreny: a) cap dels perits finalitzaren la feina; b) cap dels dos tenia el títol corresponent. Per aquestes raons se'ls considerà incompetents i foren substituïts.

11 de novembre de 1856: Reconeixent l'error dels perits, l'Ajuntament i en Bonaventura valoren el terreny en 2.700 pessetes.

17 d'abril de 1857: El batlle Antoni Sardà comunica al Governador Civil que el cementiri es troba en situació correcta.

AMPLIACIONS

Des de la seva inauguració fins als nostres dies, el cementiri ha sofert nombroses reformes i ampliacions. En aquest títol volem donar a conèixer la breu història de cadascuna d'aquestes modificacions de l'estructura original de l'edificació, i les condicions en què es realitzaren les obres. Donem una completa relació de constructors, pressupostos i contractes. En donarem compte fins l'any 1935, ja que a partir d'aquesta data, el cementiri només ha crescut verticalment, és a dir ha augmentat el nombre de pisos dels nínxols continguts dins del recinte fins a l'altura de vuit pisos que té actualment.

Cadascun dels treballs següents ha estat tret directament dels textos originals (actes de subhastes, edictes de l'Ajuntament, etc., trets de l'Arxiu Municipal de Sitges.

(continuarà)

CAIXA DE PENSIONS
"la Caixa"